

DOI: 10.33663/0869-2491-2025-36-505-515

УДК 347.6, 349.3

О. М. МОЛЯВКО,
кандидат юридичних наук*
ORCID: 0009-0000-7506-9756

Г. А. ТРУНОВА,
кандидат юридичних наук, доцент**
ORCID: 0000-0002-1829-2561

ПРАВО ПОДРУЖЖЯ НА УТРИМАННЯ У КОНТЕКСТІ РІШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ЩОДО КОНСТИТУЦІЙНОСТІ Ч. 4 СТ. 75 СІМЕЙНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Стаття присвячена комплексному дослідженню питання права подружжя на утримання. Визначено конституційні засади правовідносин щодо утримання у подружжі. Проаналізовано мотивувальну частину Рішення Конституційного Суду України від 29 жовтня 2024 р. № 1-р/2024. Розкрито питання співвідношення права на утримання подружжя та права на соціальний захист. Критично оцінено питання застосування державних соціальних стандартів у сфері сімейного права. Акцентовано увагу на системній проблемі невідповідності формального та фактичного розміру прожиткового мінімуму в Україні.

Ключові слова: право подружжя на утримання, аліменти, суд, шлюб, подружжя, зобов'язання, майнові правовідносини, Рішення Конституційного Суду України, цивільне судочинство, право соціального захисту, соціальний стандарт, прожитковий мінімум.

Moliavko Olesia, Trunova Halyna. The right of spouses to maintenance in the context of the decision of the Constitutional Court of Ukraine on the constitutionality of part four of article 75 of the Family code of Ukraine

The article is devoted to a comprehensive study of the issue of the spouses' right to maintenance. The author defines the constitutional principles of legal relations on spousal maintenance. The author analyses the motivational part of the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 1-p/2024 dated 29 October 2024. The author examines the issue of correlation between the right to spousal maintenance and the right to social protection. The author critically assesses the issue of application of state social standards in the field of family law. Attention is focused on the systemic problem of discrepancy between the formal and actual size of the subsistence minimum in Ukraine.

* *Molyavko Olesya*, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.)

** *Trunova Halyna*, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.), Docent

Key words: *spouses' right to maintenance, alimony, court, marriage, spouses, obligations, property relations, Decision of the Constitutional Court of Ukraine, civil proceedings, social protection law, social standard, subsistence minimum.*

Вступ. Відповідно до ст. 75 Сімейного кодексу України (далі – СК України) передбачено право одного з подружжя на утримання. Зобов'язання подружжя з утримання виникають на підставі сукупності юридичних фактів, передбачених ч. 2 ст. 75 СК України, а саме: перебування у шлюбі; непрацездатності; нужденності (наявності потреби в матеріальній допомозі); можливості другого з подружжя у наданні допомоги.

До того ж ч. 4 ст. 75 СК України в редакції до 29 жовтня 2024 р. визначалося, що один із подружжя є таким, що потребує матеріальної допомоги, якщо заробітна плата, пенсія, доходи від використання його майна, інші доходи не забезпечують йому прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Конституційним Судом України прийнято Рішення від 29 жовтня 2024 р. № 1-р/2024, відповідно до якого ч. 4 ст. 75СК України визнано такою, що суперечить ст. 3, ч. 1 ст. 8, ч. 3 ст. 46, ст. 48, ч. 1, 3 ст. 51 Конституції України¹.

Огляд літератури. Питання утримання подружжя перебуває у центрі уваги вітчизняних фахівців юридичної науки, зокрема, правові аспекти реалізації права на утримання подружжя досліджувалися у працях В. К. Антошкіної, Л. В. Афанасьєвої, І. В. Жилінкової, О. В. Михальнюк, Я. М. Шевченко, Д. А. Шкорупєєва та інших науковців. Водночас зміни чинного законодавства, зумовлені визнанням неконституційними положень щодо законодавчого обмеження права на аліменти, зокрема, якщо доходи особи не забезпечують прожиткового мінімуму, суттєво змінюють усталену правозастосовну практику та спонукають до наукового осмислення суті права подружжя на утримання та його співвідношенням з правом на соціальний захист у контексті забезпечення права на достатній життєвий рівень.

Теоретичну складову доробку складають вітчизняні та зарубіжні публікації з проблем утримання подружжя. Емпіричну основу дослідження становлять окремі матеріали судової практики.

Постановка проблеми дослідження. Стаття присвячена комплексному і міждисциплінарному дослідженню права подружжя на утримання. У світлі нещодавнього Рішення органу конституційної юрисдикції щодо неконституційності ч. 4 ст. 75 СК України актуалізується питання щодо правових критеріїв, які мають застосовуватися у правозастосовній практиці для визначення права на утримання. До того ж мотивувальна частина зазначеного Рішення апелює до того, що прожитковий мінімум не відображає фактичного стану потреби особи в матеріальній допомозі, а навпаки, як убачається зі змісту ч. 4 ст. 75 СК України, обмежує право одного з подружжя на утримання (аліменти), що своєю чергою вимагає дослідження правової природи права на

утримання, а також його співвідношення із правом на соціальний захист, гарантований Основним Законом України.

Мега статті полягає в дослідженні права на утримання подружжя у системному взаємозв'язку з Рішенням Конституційного Суду України про неконституційність положень ч. 4 ст. 75 СК України та формуванні окремих висновків з цього питання. Зазначена мета конкретизується такими завданнями: розглянути конституційні засади права на утримання подружжя; дослідити питання співвідношення права на утримання з основними правами особи у сфері соціального захисту; сформувати висновки та пропозиції в контексті досліджуваного питання.

Виклад основного матеріалу. Згідно зі ст. 5 Протоколу № 7 до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (Конвенцію ратифіковано Законом № 475/97-ВР(475/97-ВР) від 17 липня 1997 р.) кожен з подружжя у відносинах між собою і в їхніх відносинах зі своїми дітьми користується рівними правами та обов'язками цивільного характеру, що виникають зі вступу в шлюб, перебування у шлюбі та у випадку його розірвання.

Стаття 51 Конституції України передбачає, що кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї. Це положення закріплено в ч. 6 ст. 7 та інших статтях СК України. Так, дружина і чоловік мають право на повагу до своєї індивідуальності, своїх звичок та уподобань (ст. 51 СК України); на фізичний та духовний розвиток, на здобуття освіти, прояв своїх здібностей, на створення умов для праці та відпочинку (ст. 52 СК України); на зміну прізвища (ст. 53 СК України); на свободу і особисту недоторканність (ст. 56 СК України). Майно, яке було набуто подружжям за час шлюбу, включаючи і речі для професійних занять одного з них, незалежно від того, що один із подружжя не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку, належить їм на праві спільної сумісної власності (статті 60, 61 СК України). Дружина і чоловік мають рівні права на володіння, користування й розпорядження таким майном, якщо інше не встановлено домовленістю між ними (статті 63, 66, 69 СК України). Дружина і чоловік повинні матеріально підтримувати один одного (ст. 75 СК України), брати участь у витратах, пов'язаних із хворобою або каліцтвом другого з подружжя (ст. 90 СК України). Усі найважливіші питання життя сім'ї мають вирішуватися подружжям спільно, на засадах рівності. Отже, у сімейних відносинах подружжя не має переваг один перед одним, хоча в окремих випадках законом враховуються біологічні особливості жінки та чоловіка, які перебувають у шлюбі. Так, дружина має право на утримання від чоловіка під час вагітності (ч. 1 ст. 84 СК України)².

Принципи сімейного права характеризують право на утримання як засіб створення рівності та незалежності для колишніх подружжя. Зобов'язання подружжя щодо матеріального утримання – це майнові правовідносини, врегульовані нормами сімейного права, змістом яких є взаємні права та обов'яз-

ки подружжя щодо надання матеріального утримання один одному³. Національне законодавство дозволяє будь-якому з подружжя, незалежно від статі, вимагати аліментів, що вказує на просування до принципів рівності.

Згідно із правовою позицією, викладеною у постанові Верховного Суду від 28 березня 2018 р. у справі № 296/5385/17, визначено, що аналіз норм статей 75, 76 СК України дає підстави для висновку, що аліментні зобов'язання на утримання одного з подружжя можуть призначатися за наявності юридичних складових – сукупності певних умов, зокрема: перебування у зареєстрованому шлюбі або після розірвання шлюбу – якщо особа стала непрацездатною до розірвання шлюбу або протягом одного року від дня розірвання шлюбу, а також коли інвалідність настала після спливу одного року від дня розірвання шлюбу, якщо інвалідність була результатом протиправної поведінки щодо неї колишнього чоловіка, колишньої дружини під час шлюбу; непрацездатність одного з подружжя; потреба в матеріальній допомозі; нижчий від прожиткового мінімуму рівень матеріального забезпечення. Отже, право на утримання (аліменти) має зазначена вище непрацездатна особа, яка не забезпечена прожитковим мінімумом. Сам факт непрацездатності не зумовлює виникнення обов'язку надання їй утримання – стан непрацездатності має супроводжуватися необхідністю отримувати сторонню матеріальну допомогу⁴.

Згаданим Рішенням Конституційного Суду України положення ч. 4 ст. 75 СК України визнано неконституційними. Конституційний Суд України справедливо виснував, що із аналізу приписів ст. 75 Кодексу в частині виплати утримання (аліментів) одним із подружжя на користь іншого у їх присутньому зв'язку з приписами Конституції України, Кодексу вбачається, що така виплата залежить від потреби в матеріальній допомозі, однак не є соціальною виплатою, державною допомогою та не є складовою права на соціальний захист. Правовідносини щодо утримання в подружжі впливають із конституційного принципу рівності прав і обов'язків кожного із подружжя у шлюбі та сім'ї, вимоги щодо охорони сім'ї (як основи суспільства) державою та передбачені частинами 1, 3 ст. 51 Конституції України.

Свого часу на недопущенні застосування елементів публічного права, зокрема, забезпечення конституційних гарантій на соціальний захист у розмірі прожиткового мінімуму в інституті утримання подружжя наголошували провідні фахівці цивільного та сімейного права України. Так, вчені Я. М. Шевченко і О. А. Шевченко у своєму дослідженні, присвяченому проблемам СК України, вказували, що норми щодо утримання подружжя в контексті прив'язки до прожиткового мінімуму вочевидь спрямовані на перекладання соціального і пенсійного забезпечення з держави на утримувача, у зв'язку з цим втрачається зміст і мета державного соціального забезпечення⁵.

Незважаючи на те, що прожитковий мінімум як певний орієнтир у питаннях визначення права на утримання подружжя аж ніяк не повинен був застосовуватися. Водночас певні зауваження викликає мотивувальна частина

Рішення, в якій йдеться про невідповідність ч. 4 ст. 75 СК України ч. 3 ст. 46, ст. 48 Конституції України. Дискусійність цього положення викладена і в окремій думці одного із суддів Конституційного Суду України у цій справі. Зокрема, суддя О. О. Первомайський зазначає, що юридичні позиції Конституційного Суду стосовно позитивних обов'язків держави в ділянці соціального захисту не є релевантними для цього конституційного провадження, тобто немає потреби в посиланні на ці юридичні позиції в мотивації Рішення⁶.

Зауважимо, що система соціального забезпечення побудована саме з метою захисту від основних соціальних ризиків, зокрема, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом.

Утримання (аліменти) подружжя – це також захист від економічних ризиків, викликаних наслідками розірвання шлюбу. Це певний вид допомоги, заснований на сімейній солідарності⁷.

Відносини у сфері соціального захисту мають публічно-правову природу, водночас аліментні зобов'язання подружжя – виключно приватно-правова сфера.

Власне як державна соціальна допомога, так і приватна підтримка подружжя зменшують ризики бідності. Еволюція сімейних моделей і зміни в правових відносинах членів сім'ї відбувалися протягом кількох століть, тоді як принципи соціального забезпечення були майже повністю встановлені в минулому столітті. Хоча системи соціального забезпечення у XX ст. фактично замінили сім'ю (принаймні певною мірою) як засіб забезпечення економічної безпеки, однак не скасували право подружжя на утримання.

Аліменти подружжя спрямовані на компенсацію за результатами шлюбу і батьківства. Отримання аліментів не позбавляє громадян права на отримання соціальної допомоги чи пенсії по інвалідності, окрім того, такі альтернативні джерела доходу жодним чином не впливають на розмір соціально-забезпечувальних виплат.

Необхідні чіткі та скоординовані політичні дії щодо принципів, які слід використовувати для досягнення цілей як сімейного права, так і соціального захисту, щоб більш справедливо відображати реальні обставини колишнього подружжя⁸.

Заразом, аналізуючи положення Рішення Конституційного Суду України від 29 жовтня 2024 р. № 1-р/2024, у авторів статті виникає питання, чому ж у випадку, коли держава повинна забезпечувати базові потреби громадян згідно зі ст. 46 Конституції України при настанні соціального ризику непрацездатності на рівні прожиткового мінімуму, орган конституційної юрисдикції висновує, що прожитковий мінімум не відображає фактичного стану потреби особи в матеріальній допомозі, а тому й не може бути універсальним

для визначення рівня витрат на підтримання життєзабезпечення всіх без винятку людей.

У Рішенні від 22 травня 2018 р. № 5-р/2018 Конституційний Суд України наголосив, що положення ст. 46 Основного Закону України зобов'язують державу створити ефективну систему соціального захисту різних категорій осіб, яка сприяла б узгодженню рівня їхнього життя з реалізацією права на достатній життєвий рівень для них та їхніх сімей шляхом надання відповідного соціального забезпечення. Заходи соціального захисту мають втілювати ідеї соціальної солідарності та справедливості, бути спрямовані на охорону і захист особи при настанні можливих соціальних ризиків. У державі, яку проголошено соціальною, визначений законодавцем розмір прожиткового мінімуму має реально забезпечувати гідний рівень життя людини⁸.

До того ж у Рішенні від 15 липня 2021 р. № 2-р/2021 (у справі про мінімальний посадовий оклад (тарифну ставку)) Конституційний Суд України виснував, що мінімальним розміром виплат, що їх має отримувати кожен як основне джерело існування для гарантування реалізації конституційного права на достатній життєвий рівень, є прожитковий мінімум, розмір якого з урахуванням його суті та призначення визначає Верховна Рада України у відповідному законі⁹.

Прожитковий мінімум – це державний соціальний стандарт, його значення і місце в системі соціальних гарантій прав людини важко переоцінити, адже саме цей мінімум виступає тією межею, яка має захищати громадян від бідності та соціальної ізоляції. Відповідно до ст. 17 Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 5 жовтня 2000 р. № 2017-III основні державні соціальні гарантії встановлюються законами з метою забезпечення конституційного права громадян на достатній життєвий рівень.

Отже, відповідно до законодавчої дефініції прожитковий мінімум для осіб, які втратили працездатність, як основний соціальний стандарт і гарантія права на соціальний захист повинен врахувати всі мінімальні базові потреби людини у випадку настання відповідного соціального ризику.

Водночас сьогодні існує невідповідність законодавчо визначеного розміру прожиткового мінімуму фактичному розміру. В Україні відбулося «замороження» розміру прожиткового мінімуму, що не відображає дійсність і створює прогалину в гарантованості права на життя шляхом надання відповідних соціальних гарантій. На нашу думку, практика свідчить, що ключовий державний соціальний стандарт перетворився на фікцію, що своєю чергою нівелює конституційні гарантії права громадян на соціальний захист.

Влучно й переконливо зауважують В. В. Андріїв і В. О. Тімашов, що прожитковий мінімум на цей час не виступає єдиним базовим стандартом у соціальному захисті населення, не виконує роль соціального орієнтиру та не впливає на покращення життя населення, а лише виступає зручним елемен-

том ручного фінансового управління, знецінення якого обґрунтовується дуже зручним аргументом – «фінансовими можливостями держави»¹⁰.

Вочевидь «фіктивність» офіційного прожиткового мінімуму та відповідні висновки Конституційного Суду України у Рішенні від 29 жовтня 2024 р. № 1-р/2024 ставлять під сумнів можливість застосування прожиткового мінімуму як базового державного соціального стандарту та певного мірила у сфері сімейного права. Так, відповідно до ч. 2 ст. 182 СК України розмір аліментів має бути необхідним та достатнім для забезпечення гармонійного розвитку дитини, мінімальний гарантований розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим, ніж 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, а мінімальний рекомендований розмір аліментів на одну дитину становить розмір прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку і може бути присуджений судом у разі достатності заробітку (доходу) платника аліментів. На сьогодні прожитковий мінімум для дітей до 6 років – 2563 грн, від 6 до 18 років – 3196 грн, тоді як фактичний розмір прожиткового мінімуму в листопаді 2024 р., за даними Міністерства соціальної політики України, для дітей до 6 років – 6765,60 грн, від 6 до 18 років – 8526,71 грн.¹¹

Тобто відсутність реальних соціальних стандартів створює не тільки прогалину в гарантованості конституційного права на соціальний захист, а й невизначеність в інших сферах, де застосовуються ці стандарти.

Також виникає питання, як визначити можливість іншого з подружжя надавати підтримку, адже основний соціальний стандарт – прожитковий мінімум, за висновком Конституційного Суду України не може враховуватися і дійсно далекий від реальних потреб громадян та фактичних цифр. Яким тоді критерієм користуватися, якщо в подружжя нова сім'я, діти та батьки, які потребують допомоги. Як визначити ту необхідну суму, яка буде достатньою для проживання?

Зрозуміло, що поки держава не виконуватиме міжнародно-соціальні стандарти та конституційні гарантії громадян у сфері соціального захисту, а розмір прожиткового мінімуму не підлягатиме моніторингу і не визначатиметься законодавцем на рівні фактичного прожиткового мінімуму, ми перебуваємо в безвихідному становищі, а конституційні гарантії громадян на соціальний захист залишатимуться декларативними та примарними.

Також доволі дискусійними видаються, на нашу думку, твердження Конституційного Суду України у Рішенні від 29 жовтня 2024 р. № 1-р/2024, що держава, регулюючи відносини матеріального підтримання одного з подружжя, має встановити ефективний і справедливий правовий механізм реалізації ним права на достатній життєвий рівень.

Зауважимо, що право на достатній життєвий рівень закріплено у ст. 48 Конституції України та належить до публічно-правових відносин. Право на достатній життєвий рівень – це міжнародно-правовий стандарт, який держава повинна забезпечувати. Так, Загальною декларацією прав людини 1948 р.

передбачено, що кожна людина, як член суспільства, має право на соціальне забезпечення і на здійснення необхідних для підтримання її гідності і для вільного розвитку її особи прав у економічній, соціальній і культурній галузях за допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до структури і ресурсів кожної держави (ст. 22). Кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини (ч. 1 ст. 25). За Міжнародним пактом про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.) передбачено, що держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на соціальне забезпечення, включаючи соціальне страхування (ст. 9). Держави – учасниці Пакту визнають право кожного на достатній життєвий рівень для нього і його сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг і житло, і на неухильне поліпшення умов життя. Держави-учасниці вживають належних заходів щодо забезпечення здійснення цього права, визнаючи важливе значення в цьому відношенні міжнародного співробітництва, заснованого на вільній згоді (пункти 1, 2 ст. 11).

У Загальному коментарі № 19 до ст. 9 Пакту (право на соціальний захист) (2008 р.) Комітет з економічних, соціальних і культурних прав ООН відзначив, що хоча Пакт передбачає поступову реалізацію прав і визнає труднощі, пов'язані з обмеженим обсягом наявних ресурсів, він також покладає на держави-учасниці різні зобов'язання, які негайно набирають чинності. До таких зобов'язань держав-учасниць у зв'язку з правом на соціальне забезпечення належать такі: гарантування того, що це право буде здійснюватися без будь-якої дискримінації (п. 2 ст. 2) забезпечення рівних прав чоловіків і жінок (ст. 3) та зобов'язання вживати заходів (п. 1 ст. 2), спрямованих на повне здійснення положень п. 1 ст. 11 та ст. 12. Такі заходи мають бути цілеспрямованими, конкретними та скеровані на повне здійснення права на соціальне забезпечення. Водночас Комітет наголошує, що реалізація права на соціальне забезпечення має значні фінансові наслідки для держав-учасниць, але зазначає, що найважливіше значення соціального забезпечення для збереження людської гідності та визнання законодавчим шляхом цього права державами-учасницями означають, що цьому праву має приділятися відповідна пріоритетна увага в законах та політиці. Держави-учасниці мають розробити національну стратегію всебічного здійснення права на соціальне забезпечення та виділяти достатні фінансові та інші ресурси на національному рівні. У міру необхідності вони повинні використовувати переваги міжнародного співробітництва та технічної допомоги відповідно до п. 2 ст. 1 Пакту. Існують вагомі підстави вважати, що ретроактивні заходи, які вживаються у зв'язку з правом на соціальне забезпечення, заборонені Пактом¹².

Отже, соціальний орієнтир «достатній життєвий рівень» – це міжнародно-правовий стандарт у сфері публічно-правових зобов'язань держави щодо своїх громадян, а тому право подружжя на утримання у випадку непрацездатності не може забезпечувати або підміняти правовий механізм реалізації цього права.

Висновки. Правові засади права подружжя на утримання впливають зі змісту ст. 51 Конституції України, зокрема, що кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї. Право подружжя на утримання – це засіб створення рівності та незалежності для колишнього подружжя.

Право подружжя на утримання та право на соціальний захист належать до правових інструментів захисту від соціально-економічних ризиків. Водночас аліменти подружжя спрямовані на компенсацію за результатами шлюбу і батьківства, тоді як система соціального захисту створена з метою захисту усіх громадян від соціальних ризиків. Отримання аліментів не позбавляє громадян права на отримання соціально-забезпечувальних виплат. Відносини у сфері соціального захисту мають публічно-правову природу, тоді як утримання подружжя – виключно приватно-правова сфера.

Право подружжя на утримання не може обмежуватися розміром прожиткового мінімуму, також жодним чином не піднімає механізму реалізації конституційного права особи на достатній життєвий рівень. Десятирічна ж практика «замороження» розміру прожиткового мінімуму в Україні, тобто ретроактивні заходи (зворотна дія), суперечать міжнародно-правовим стандартам, положенням Основного Закону, рішенням Конституційного Суду України та чинному законодавству. Відсутність реальних соціальних стандартів створює не тільки прогалину в гарантованості конституційного права на соціальний захист, а й провокує невизначеність в інших сферах, де застосовуються ці стандарти.

1. Рішення Конституційного Суду України від 29 жовтня 2024 року № 1-р/2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va01p710-24#Text> 2. Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол.: В. Я. Тацій (голова редкол.), О. В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш та ін.; Нац. акад. прав. наук України. 2-ге вид., переробл. і доповн. Харків: Право, 2011. С. 385. 3. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. 12: Сімейне право / редкол. В. І. Борисова та ін.; Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2021. С. 163. 4. Постанова Верховного Суду від 28 березня 2018 року у справі № 296/5385/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73156827> 5. Шевченко Я. М., Шевченко О. А. Проблеми нового Сімейного кодексу України. *Правова держава: щорічник наукових праць Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України*. Київ, 2002. Вип. 13. С. 150–152. 6. Окрема думка (збіжна) судді Конституційного Суду України Олега Первомайського у справі за конституційним поданням Верховного Суду про відповідність Конституції України (конституційність) частини четвертої статті 75 Сімейного кодексу України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nb01d710-24#n2> 7. Meulen, Ruud & Wright,

Katharine. (2005). The Role of Family Solidarity: Ethical and Social Issues. CESifo DICE Report. 8. 13–17. Mossman M. J., MacLean M. Family Law and Social Welfare: Toward a New Era of a New Equality quality. Canadian Journal of Family Law. Volume 5, Number 1 (1986), p. 79–110. URL: https://digitalcommons.osgoode.yorku.ca/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=2373&context=scholarly_works

8. Рішення Конституційного Суду України від 22 травня 2018 року № 5-р/2018. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-18?find=1&text=%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%BC%D1%96%D1%80#w1_7

9. Рішення Конституційного Суду України від 15 липня 2021 року № 2-р/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-21#Text>

10. Андріїв В. В., Тімашов В. О. Державні соціальні стандарти та нормативи в системі соціального захисту. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 2. С. 300. doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.51

11. Фактичний розмір прожиткового мінімуму у цінах листопада 2024. URL: <https://pon.org.ua/novyny/11632-faktychnyi-rozmiar-prozhytkovogo-minimumu-u-cinakh-lystopada-2024.html>

12. General comment no. 19, The right to social security (art. 9). UN. Committee on Economic, Social and Cultural Rights. 2008. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/618890?v=pdf>

References

1. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 29 zhovtnia 2024 roku № 1-r/2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va01p710-24#Text>

2. Konstytutsiia Ukrainy. Naukovo-praktychnyi komentar / redkol.: V. Ya. Tatsii (holova redkol.), O. V. Petryshyn (vidp. sekretar), Yu. H. Barabash ta in.; Nats. akad. prav. nauk Ukrainy. 2-he vyd., pererobl. i dopov. Kharkiv: Pravo, 2011. S. 385.

3. Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia. U 20-ty tomakh. Tom 12. Simeine pravo / redkol. V. I. Borysova ta in.; Nats. akad. prav. nauk Ukrainy, In-t derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, Nats. yuryd. un-t im. Yaroslava Mudroho. Kharkiv: Pravo, 2021. S. 163.

4. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 28 bereznia 2018 roku u spravi № 296/5385/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73156827>

5. Shevchenko Ya. M., Shevchenko O. A. Problemy novoho Simeinoho kodeksu Ukrainy. *Pravova derzhava: Shchorichnyk naukovykh prats Instytutu derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy*. Kyiv, 2002. Vyp. 13. S. 150–152.

6. Okrema dumka (zbizhna) suddi Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy Oleha Pervomaiskoho u spravi za konstytutsiinym podanniam Verkhovnoho Sudu pro vidpovidnist Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinst) chastyny chetvertoi statti 75 Simeinoho kodeksu Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nb01d710-24#n2>

7. Meulen, Ruud & Wright, Katharine. (2005). The Role of Family Solidarity: Ethical and Social Issues. CESifo DICE Report. 8. 13–17. Mossman M. J., MacLean M. Family Law and Social Welfare: Toward a New Era of a New Equality quality. Canadian Journal of Family Law. Volume 5, Number 1 (1986), p. 79–110. URL: https://digitalcommons.osgoode.yorku.ca/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=2373&context=scholarly_works

8. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 22 travnia 2018 roku № 5-r/2018. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-18?find=1&text=%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%BC%D1%96%D1%80#w1_7

9. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 15 lypnia 2021 roku № 2-r/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-21#Text>

10. Andriiv V. V., Timashov V. O. Derzhavni sotsialni standarty ta normatyvy v systemi sotsialnoho zakhystu. *Analitichno-porivnialne pravoznavstvo*. 2024. № 2. S. 300. doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.51

11. Faktychnyi rozmiar prozhytkovoho minimumu u tsinakh lystopada 2024. URL: <https://pon.org.ua/novyny/11632-faktychnyi-rozmiar-prozhytkovogo-minimumu-u-cinakh-lystopada-2024.html>

12. General comment no.

19, The right to social security (art. 9). UN. Committee on Economic, Social and Cultural Rights. 2008. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/61>

Moliavko Olesia, Trunova Halyna. The right of spouses to maintenance in the context of the decision of the Constitutional Court of Ukraine on the constitutionality of part four of article 75 of the Family code of Ukraine

Introduction. The article is devoted to a comprehensive study of the issue of spouses' right to maintenance. Changes to current legislation resulting from the recognition of the provisions on legislative restriction of the right to alimony as unconstitutional, in particular, if a person's income does not ensure the subsistence level, significantly change the established law enforcement practice and encourage scientific understanding of the essence of the spouses' right to maintenance and its correlation with the right to social protection in the context of ensuring the right to an adequate standard of living.

The aim of the article is to study the right to spousal maintenance in systemic connection with the Decision of the Constitutional Court of Ukraine on the unconstitutionality of the provisions of part four of Article 75 of the Family Code of Ukraine and to formulate separate conclusions on this issue.

Results. The author defines the constitutional principles of legal relations on spousal maintenance. The author analyses the motivational part of the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 1-p/2024 dated 29 October 2024. The author examines the issue of correlation between the right to spousal maintenance and the right to social protection. The author critically assesses the issue of application of state social standards in the field of family law. Attention is focused on the systemic problem of discrepancy between the formal and actual size of the subsistence minimum in Ukraine.

Conclusions. The legal basis of the spouses' right to maintenance stems from Article 51 of the Constitution of Ukraine, which states that each spouse has equal rights and obligations in marriage and family. The spouses' right to maintenance and the right to social protection are legal instruments of protection against socio-economic risks. The spouses' right to maintenance cannot be limited to the subsistence minimum, nor does it in any way replace the mechanism for exercising the constitutional right to an adequate standard of living. The absence of real social standards creates not only a gap in the guarantee of the constitutional right to social protection, but also provokes uncertainty in other areas where these standards are applied.

Key words: spouses' right to maintenance, alimony, court, marriage, spouses, obligations, property relations, Decision of the Constitutional Court of Ukraine, civil proceedings, social protection law, social standard, subsistence minimum.